

Скаковська С. С. [1; ORCID ID: 0000-0002-3415-9613],

ст. викладач,

Котик О. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-2749-4472],

ст. викладач

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІНАНСИСТІВ У ЗВО

Розглянуто сутність та зміст професійної компетентності майбутніх фінансистів. Проаналізовано різні підходи науковців щодо визначення сутності поняття професійної компетентності та його складових. Виявлено різноманітні підходи загальної класифікації структури професійної компетентності фахівця, за допомогою яких можна визначити конкурентоспроможність майбутнього фахівця з фінансів і кредиту та забезпечити його успіх.

Ключові слова: професійна компетентність; ключові компетенції; професіоналізм; компетенція; майбутній фінансист.

Вступ. Одним із основних завдань вищої освіти в Україні є насамперед значне підвищення теоретичних та практичних навичок та умінь випускників закладів вищої освіти. Наша держава гостро потребує висококваліфікованих, компетентних фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці.

Тому основну увагу необхідно зосередити саме на професійній компетентності майбутніх фахівців. За таких умов якісна професійна освіта має забезпечувати формування сукупності інтегрованих знань, умінь та якостей особистості – професійну компетентність фахівця. Тому актуальним є формування професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема економічного профілю.

Освіта повинна сприяти формуванню самостійного мислення, розвитку творчих здібностей, поліпшенню професійної підготовки спеціаліста. Від цього багато в чому залежить якою мірою майбутні спеціалісти зможуть поєднувати сучасні знання, професіоналізм із соціальною активністю і високою моральністю.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти підготовки фахівців економічних спеціальностей досліджували: В. Г. Черевко (комунікативна компетентність майбутнього менеджера); Є. А. Іванченко (формування професійної мобільності майбутніх економістів); В. Т. Лозовецька (професійна компетентність фахівця

туризму); Л. М. Дибкова (форми і методи індивідуального підходу у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів); Н. В. Баловсяк (інформаційна компетентність економіста); Г. О. Копил (професійна компетентність фахівця з міжнародної економіки).

Дослідження сутності та змісту професійної компетенції студентів економічних спеціальностей присвячено праці І. В. Демури [1, С. 47], Н. В. Уйсімбаєвої (формування професійної компетентності економіста у процесі наукової роботи) [2, С. 21], Ю. В. Осічнюка [3, С. 43] та ін. Досить змістовно досліджено поняття «ключові компетенції» в роботах: Н. Б. Климова [4, С. 54], А. К. Маркової [5, С. 47], А. Ф. Присяжної [6, С. 25].

Е. Ф. Зеєр визначає поняття «ключові компетенції» як міжкультурні та міжгалузеві знання, вміння і здібності необхідні для адаптації та продуктивної діяльності в різних професійних спільнотах. Він виділив чотири типи особистості: професійна спрямованість, професійна компетентність, професійно важливі якості, професійно значущі психофізіологічні якості [7, С. 17].

Аналізуючи та систематизуючи наукові джерела, ми прагнемо розкрити сутність та зміст поняття професійної компетентності майбутніх фінансистів. Як свідчать результати нашого дослідження, сутність і зміст компетенцій в структурі випускника визначено відповідно до положень компетентнісного підходу, кваліфікаційних характеристик і вимог до випускників економічних спеціальностей, а також на основі наукового опису аспектів праці економіста, з урахуванням особливостей і специфіки економічної діяльності у галузі фінансів, банківської справи та страхування.

Метою статті є розкриття особливостей формування професійної компетентності фінансистів у закладах вищої освіти та висвітлення загальних підходів що до спеціальності « фінанси, банківська справа та страхування».

Постановка завдання. Отже, наявний вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку свідчить про актуальність потреби у розробці теоретичних основ та практичних надбань, шляхів формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

В період гострої економічної кризи, в якій перебуває наше суспільство, нам вкрай необхідні компетентні фахівці, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильні до співробітництва, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності.

Результати дослідження. Формування професійної компетентності фахівців спеціальності фінанси, банківська справа та страхування в умовах Європейської кредитно-трансферної системи організації навчання ми дотримувалися таких положень.

Компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей, добору змісту освіти, організації освітнього процесу і оцінки результатів освіти. Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для активного набуття студентами системи компетенцій.

Компетенція – це сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду), відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки особи, яка необхідна для її якісної продуктивної діяльності в певній сфері [7, С. 141]. Поняття «компетенції» фіксує коло заданих ззовні цілей і способів діяльності, тобто відображає переважно соціальний бік діяльності суб'єкта. Так, у професійній діяльності компетенція суб'єкта визначається посадовими обов'язками, посадовою інструкцією, а в системі освіти цілями навчальної діяльності суб'єкта освіти і навчальним планом. Компетенція характеризує явища зовнішні по відношенню до суб'єкта і такі, що є для нього об'єктом опанування, тоді як компетентність – це внутрішня якість суб'єкта, яка сформувалася у нього в результаті оволодіння компетенцією.

Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвіді особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [8, С. 30].

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, досвіду, здібностей та готовності і здатності особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності.

Формування професійної компетентності в майбутнього фахівця з фінансів банківської справи та страхування в умовах Європейської кредитно-трансферної системи передбачає виконання попередньо таких завдань: 1) створення компетентнісної моделі фахівця; 2) визначення конкретних цілей і завдань з навчальних курсів на базі компетентнісної моделі фахівця; 3) розробки компетентнісно-орієнтованих програм фахових дисциплін, де до кожного модуля

подано перелік компетенцій, які формуються через його опанування, визначення обсягу кредитів для кожного модуля, залежно від його трудомісткості; 4) розробки модулів; 5) проектування викладачем навчального процесу, яке передбачає розробку змісту лекцій, завдань для самостійної роботи студентів, педагогічних, дидактичних і методичних завдань, що розв'язуються на практичних заняттях, навчальних проєктів проблемного характеру (технологія проблемного навчання); 6) використання методів навчання, що моделюють зміст діяльності майбутнього фінансиста: навчання у дискусії, рольові та імітаційні ігри тощо (технологія інтерактивного навчання); 7) проектування навчальної діяльності студентів як поетапної самостійної роботи, спрямованої на розв'язування проблемних ситуацій в умовах групового діалогічного спілкування за участю викладача (технологія проєктного навчання, інформаційні технології); 8) особистісного включення студента в навчальну діяльність (контекстне навчання).

Зміст та перелік професійних компетенцій, якими повинен володіти майбутній фахівець спеціальності фінанси банківська справа та страхування сформульовано в роботі [9].

Професійні компетенції поділені на загальнопрофесійні, у відповідності з видами діяльності, і профільно-професійні, а для магістратури використано поняття професійно-спеціалізовані компетенції.

Загально-професійні компетенції: загальноекономічна, організаційна, обліково-аналітична, планово-економічна, контрольна, технологічна, навчально-методична, дослідницька, управлінська.

Профільно-професійні компетенції: фінансово-бюджетна, податково-бюджетна, фінансово-правова, у сфері фінансів підприємств, фінансово-кредитна, страхова, у сфері фінансового ринку.

Оскільки компетенції фахівця обумовлені конкретними видами його професійної діяльності і переліком узагальнених завдань, для вирішення яких спеціаліст повинен актуалізувати знання, уміння та досвід діяльності, тому компетенції повинні подаватися у вигляді їх складових: знань, умінь та досвіду діяльності. Досвід діяльності відбиває рівневий характер освоєння компетенцій, тому потрібно здійснити декомпозицію компетенцій на «знання» та «уміння». Це дозволить визначити конкретний зміст дисципліни і допоможе визначити ступінь сформованості компетенції.

При цьому знання та уміння повинні відбивати розпізнавальні особливості компетенції, чітко визначати необхідні для її освоєння

зміст і технології. Компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу і активно діяти в ній. Науковці вважають, що компетентність є результатом набуття компетенцій.

Зрозуміло, що набуття компетенцій відбувається поступово в процесі діяльності, тому правомірним є висновок С. Е. Трубачової, що рівень компетентності особистості на різних етапах навчання буде різним [10, С. 53]. Відповідно до цього компетентність є оцінною категорією, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність виконувати свої повноваження [10, С. 47] у рамках означеної компетенції. Формування професійної компетентності студентів як мети професійного навчання, регламентується відповідними державними документами: освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки фахівців певного напрямку та спеціальності. Соціальне замовлення суспільства виражається у вимогах до результатів професійної освіти, які формулюються у вигляді компетенцій.

В основі більшості сучасних моделей спеціаліста лежить поняття «ключові компетенції», яке введено на початку 90-х років Міжнародною організацією праці. Це поняття тлумачиться як загальна здатність людини мобілізувати в ході професійної діяльності набуті знання та вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій.

У своїх дослідженнях ми схиляємось до думки М. С. Голованя, який у своїх працях виділяє три групи ключових компетенцій: загальнонаукові (здатність набувати нові знання й використовувати їх); інструментальні (комп'ютерна грамотність, письмова і усна комунікація, здатність використовувати інформацію з різних джерел тощо); соціально-особистісні і загальнокультурні (здатність до саморозвитку і самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети, здатність до критики і самокритики, здатність організовувати свою роботу або роботу в команді, загальна освіченість, культура стосунків та ін.) [11, С. 47].

Загальнонаукові компетенції виявляються в умінні аналізувати, систематизувати, узагальнювати, генерувати, синтезувати, порівнювати і зіставляти, ідеї та набувати нові знання та вміння. Вищевказані компетенції відображають рівень інтелектуального розвитку особистості студента. Інтелектуальний розвиток має велике значення при реалізації усіх видів діяльності фахівця. Інструментальні компетенції відображаються у володінні методами синтезу та аналізу, умінні знаходити й опрацьовувати інформацію, в

опануванні інформаційними засобами і технологіями, в вільному володінні рідною та іноземною мовами.

Компетенції соціально-особистісного і загальнокультурного змісту, означають систему знань про соціальну дійсність і про особистісні складові, а також певну систему соціальних умінь і навичок взаємодії та поведінки в типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко адаптуватися і зі знанням справи та приймати адекватні рішення за різних обставин. Загальнокультурна компетенція відображає культурні області, в яких проходить життя та діяльність людини, а також цінності і традиції національної культури і прояви ціннісних орієнтацій і якостей особистості, а саме до даної компетенції ми віднесемо такі якісні складові як: самовдосконалення, відповідальності, ініціативності, гуманності, валеологічну або назвемо її здоров'язбереження, комунікабельності, соціальної взаємодії, громадянськості, цілеспрямованості, організованості, високу здатність виконавця, гуманність, цінності і традиції національної культури, толерантності тощо.

Соціально-особистісна складова загальної компетентності фахівців забезпечує життєдіяльність людини в усіх сферах життя і адекватність її взаємодії з іншими людьми, групою, колективом. За даними Державної служби статистики України, можна сказати, що потреба роботодавців у працівниках фінансової діяльності за останні 2 роки становить більше 45%. А кількість зареєстрованих безробітних фахівців і професіоналів більше 65%, з них фахівців економічних спеціальностей становить 25%. Для підготовки конкурентоспроможних фахівців спеціальності фінанси банківська справа та страхування, які здатні обіймати керівні посади та приймати виважені, адекватні і професійні рішення, слід враховувати, що вони, крім професійних фахових навичок, повинні вміти:

- ставити конкретні цілі та формулювати завдання для реалізації фахових функцій;
- знаходити рішення будь-яким завданням, що стоять перед фінансистами;
- бути готовим співпрацювати з колегами і роботі та колективі, володіти методами управління роботою виконавців, приймати ефективні управлінські рішення.

Аналізуючи опрацьовані джерела ми маємо можливість виявити різні підходи до загальної класифікації структури професійної компетентності фахівців спеціальності фінанси банківська справа та страхування. Загальна структура професійної компетентності найчастіше містить такі складові як соціальна, мовна,

технологічна, комунікативна, психологічна. На основі досліджень авторів ще одного підходу ми можемо стверджувати, структурними компонентами професійної компетентності фахівця існує три сфери: мотиваційна, предметно-практична або (операційно-технологічна), саморегуляції.

Для ефективної організації фахової підготовки студентів у період їх навчання та практичної діяльності, необхідною умовою є можливість передбачення як студент буде реалізувати свої здібності в професійній діяльності. Орієнтування закладу освіти на формування відповідного рівня професійної компетентності майбутніх фахівців-фінансистів може сприяти забезпеченню цілісності освітньо-виховного процесу і більш високому рівню його якості.

Як показують спостереження, вирішальну роль відіграють не лише компетентність, професіоналізм, майстерність молодого спеціаліста, а внутрішнє суб'єктивне ставлення до діяльності, її об'єктів, засобів, способів. Також формування професійної компетентності майбутніх фінансистів не можливе без розвитку професійного мислення.

Висновки. Проаналізувавши сутність та зміст професійної компетентності, ми робимо висновок, що вона є одним із найважливіших показників професійного розвитку кожного студента. Сучасна освіта висуває високі вимоги до майбутніх фахівців. Тому поняття «професійна компетентність» розвитку, згідно із сучасними вимогами освіти, продовжує доповнюватися та стає більш об'ємним, потребує постійного оновлення та розвитку згідно із сучасними вимогами освіти.

Структурні компоненти професійної компетентності майбутніх фінансистів і особливо тих, які обрали спеціальність «фінанси, банківська справа та страхування», формуються одночасно, проте кожний етап процесу розвитку зорієнтований на певний рівень досліджуваного особистісного утворення. Розвиток особистості і професійної компетентності студента є взаємно обумовленими і взаємно доповнюваними процесами, для реалізації яких необхідна педагогічна технологія, яка зорієнтована на самоосвіту, саморозвиток, самореалізацію особистості.

Процес формування професійної компетентності здійснювався на основі технології діяльнісного та особистісно орієнтованого навчання, яка реалізується через практичну діяльність та Європейську кредитно-трансферну систему, що дозволяє втілити системний підхід до навчання та сформувати гнучку динамічну структуру ієрархічних взаємозв'язків між рівнями підготовки.

1. Демура І. В. Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К. : 2010. 20 с. 2. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2006. 189 с. 3. Філософія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Ю. В. Осічнюк та ін. К. : Атіка, 2003. 464 с. 4. Климов Н. Б. Психология профессионального самоопределения. Ростов на Дону : Феникс. 1996. 512 с. 5. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с. 6. Присяжна А. Ф. Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых. *Педагогика*. 2005. № 5. 205 с. 7. Зеер Э. Ф. Личностно ориентированное образование. *Педагогика*. 2002. № 3. С. 16–21. 8. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30. 9. Головань М. С. Система компетенцій випускника вищого навчального закладу напряму підготовки «фінанси і кредит». *Вища школа*. 20 П. № 9. С. 27–38. 10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) : монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. 112 с. 11. Головань М. С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки «фінанси і кредит». *Пробл. інж.-пед. освіти*. 2009. № 22/23. С. 46–53. 12. Троценко Р. Формування професійної компетентності майбутніх фінансистів. *Педагогічні науки*. Переяслав-Хмельницький, 2016. № 65. С. 135–140. 13. Головань М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю в умовах європейської кредитно-трансферної системи. *Нова педагогічна думка*. Суми, 2012. № 1. С. 139–143.

REFERENCES:

1. Demura I. V. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei u protsesi fakhovoi pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. K. : 2010. 20 s. 2. Uisimbaieva N. V. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix ekonomistiv v protsesi naukovu-doslidnoi roboty u vishchyykh navchalnykh zakladakh I-II rivnia akredytatsii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kirovohradskiy derzh. pedahohichniy un-t im. Volodymyra Vynnychenka. Kirovohrad, 2006. 189 s. 3. Filosofiia : navch. posib. dlia stud. vishchyykh navch. zakl. / Yu. V. Osichniuk ta in. K. : Atika, 2003. 464 s. 4. Klimov N. B. Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya. Rostov na Donu : Feniks. 1996. 512 s. 5. Markova A. K. Psihologiya profesionalizmu. M. : Mejdunarodnyiy gumanitarnyy fond «Znaniye», 1996. 308 s. 6. Prisyajna A. F. Prognosticheskaya kompetentnost prepodavateley i obuchaemyih. *Pedagogika*. 2005. № 5. 205 s. 7. Zeer E. F. Lichnostno orientirovannoe obrazovanie. *Pedagogika*. 2002. № 3. S. 16–21. 8. Holovan M. S. Kompetensiia i kompetentnist : dosvid teorii, teoriiia dosvidu. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2008. № 3. S. 23–30. 9. Holovan M. S. Systema kompetentsii vypuskyuka vishchoho navchalnogo zakladu napriamu pidhotovky «finansy i kredyt». *Vyshcha shkola*. 20 P. № 9. S. 27–38. 10. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti : svitovy dosvid ta ukraïnski perspektyvy (Biblioteka z osvithoi polityky) : monohrafiia / N. M. Bibik, L. S. Vashchenko, O. I. Lokshyna ta in. ; pid zah.

red. O. V. Ovcharuk. K. : «K.I.S.», 2004. 112 s. **11.** Holovan M. S. Kompetentnisna model vypusknika ekonomichnoho VNZ napriamu pidhotovky «finansy i kredyt». *Probl. inzh.-ped. osvity*. 2009. № 22/23. S. 46–53. **12.** Trotsenko R. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh finansystiv. *Pedahohichni nauky*. Pereiaslav-Khmelnyskiy, 2016. № 65. S. 135–140. **13.** Holovan M. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv finansovoho profilu v umovakh yevropeiskoi kredytno-transfernoi systemy. *Nova pedahohichna dumka*. Sumy, 2012. № 1. S. 139–143.

Skakovska S. S. [1: ORCI ID: 0000-0002-3415-9613],

Senior Lecturer

Kotyk O. V. [1: ORCI ID: 0000-0002-2749-4472],

Senior Lecturer

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

FEATURES OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE FINANCIERS IN THE UNIVERSITY

The article examines the nature and content of professional competence of future financiers. Different approaches of scientists in determining the nature of the term «professional competence», «competency» and «core competencies» were analyzed. There was found that modern society needs competent professionals who have not only professional knowledge and skills, but also can make responsible decisions in situations of choice, are tend to cooperate, include mobility, dynamism, constructive, adaptability, ability to realize their creativity. Therefore educational institutions should pay special attention to the formation of professional competence of future professionals. The education should promote independent thinking, develop creativity, improve professional training of specialist. From this depends largely on the extent how future professionals will be able to combine modern knowledge's and professionalism of social activity and high morality. The various approaches to the overall classification of the structure of professional competence of the specialists were defined, with the help of which one can determine how competitive future specialist in finance and credit is and ensure his success. The expediency of using of competency approach in vocational training of financiers was proved, and there was found that it is essential to graduate, in particular to specialist in «Finance and Credit». In order to organize professional training of students during their study effectively, one should predict the behavior of the student in professional activity. The orientation of the institution on the formation of the appropriate level of professional competence of future specialists in finances can help to ensure the integrity of the educational process and the height of the level of its quality.

The decisive role in formation of professional competence of future specialists in finance have not only competence, professionalism and skill of young specialist, but also an internal subjective attitude to the activities of its objects, tools, methods. That is why, it is important to equip in future financiers research skills, ability to navigate in the world of science, the laws of its development, systematically and creatively search the information. The learning process should not only equip students with knowledge, skills, but also develop an active cognitive activity that, in its turn, acts as the driving force behind the overall development of personality.

After analyzing the nature, content and structure of professional competence, there was concluded that it is an important indicator of professional development of each student. Therefore, the term «professional competence» continues to complement and becomes more voluminous and requires constant renewal and development in accordance with the requirements of modern education.

Keywords: professional competence; key competencies; professionalism; competency; future financier.

Скаковская С. С. [1: ORCI ID: 0000-0002-3415-9613],

ст. преподаватель

Котик О. В. [1: ORCI ID: 0000-0002-2749-4472],

ст. преподаватель

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ФИНАНСИСТОВ В ВУЗАХ

Рассмотрена сущность и содержание профессиональной компетентности будущих финансистов. Проанализированы различные подходы ученых к определению сущности понятия профессиональной компетентности и его составляющих. Выявлены различные подходы к общей классификации структуры профессиональной компетентности специалиста, с помощью которых можно определить конкурентоспособность будущего специалиста по финансам и кредиту и обеспечить его успех.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; ключевые компетенции; профессионализм; компетенция; будущий финансист.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2020 р.